

**TÜRKİYE'DEKİ KAMU POLİTİKALARININ
SURIYELİ SİĞİNMACILARIN UYUM SÜREÇLERİNE YANSIMALARI**

Arş. Gör. Eren Alper YILMAZ*

Arş. Gör. Serhan ÜNAL *

ÖZ

2010 yılının sonlarına doğru Ortadoğu ülkelerinde başlayan ve kıvılcımları Suriye'ye kadar sıçrayan iç savaşın ve kaosu başlamasından bu yana binlerce kişi yaralanmış ve hayatını kaybetmiştir. Suriye'de yaşanan bu insanlık krizinin büyümesi sonucunda sınır bölgemizde hareketlilik meydana gelmiş, ilk etapta 300-400 kadar vatandaşın Hatay'daki Cilvegözü sınır kapısına doğru hareketlenmesi, Suriye'den Türkiye'ye ilk toplu nüfus hareketini oluşturmuştur

Savaşın daha yoğun bir hal almasıyla birlikte ülkeye yönelen göç akınları sıklaşmış, Türkiye birçok ülkeye nazaran Suriyeli sığınmacılara kucak açan misafirperver bir ülke konumuna gelmiştir. Mevcut durumda yaklaşık 3.5 milyon Suriyeliye "Geçici Koruma" statüsü verilmiş, dolayısıyla Suriyelilerin temel haklardan yararlanmaları adına bazı kamu politikalarının geliştirilmesi zorunlu hale gelmiştir. 2013 tarihli 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ve 2014 yılında yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında eğitimden sağlığa, istihdamdan uyum sorununa kadar birçok konuda gerek yerel gerekse merkezi bazda önemli adımlar atılmıştır.

Hukuki süreçle bağlayıcılık kazandırılan bu kamu politikaları, Suriyeli bir çok sığınmacının ülkelerine dönene kadar ihtiyaçlarının karşılanması, ayrıca uzlaşma kültürünün gelişmesi ve entegrasyon sürecinin hızlanması adına dönüm noktası olmuştur. Atılan bu adımların ne kadar yeterli olup olmadığı tartışılrsa da, Suriyelilere yapılan harcamalarda rakamsal olarak Türkiye, ABD'den sonra en çok uluslararası insani yardım yapan ikinci ülke konumuna gelmiştir. Bu çerçevede çalışmada; Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye giriş yapmalarından bu yana onlara uygulanan kamu politikalarına değinilmiş, artık geçici misafirlikten kalıcılığa doğru evrilen Suriyelilere daha iyi şartların sağlanması ve uzlaşma kültürünün yaratılması adına bu kamu politikalarının nasıl geliştirilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sığınmacı, Göç, Suriye, Kamu Politikaları, Uzlaşma.

**REFLECTIONS OF PUBLIC POLICIES OF TURKEY ON ADAPTATION PROCESS OF
SYRIANS**

ABSTRACT

At the end of 2010, thousands of people have been wounded and died since the beginning of civil war and chaos, which started in the Middle East and spread to Syria. As a result of growing human crisis seen in Syria, an intense refugee mobility toward our border started, so movement up to 300-400 citizens to Cilvegözü border gate in Hatay formed the first mass population movements from Syria to Turkey.

Because of growing tension and chaos in Syria, migration flows has been getting more intense, Turkey has become a hospitable country rather than others for Syrian refugees. In the present case, "Temporary Protection" status has been granted to nearly 3.5 million Syrian

* Araş.Gör., Adnan Menderes Üniversitesi, İşletme Fakültesi , Kamu Yönetimi Bölümü, alper@adu.edu.tr, ORCID NO: 0000-0002-5137-4948

* Araş.Gör., Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, sunal@ybu.edu.tr

refugees, so developing some public policies has become mandatory for Syrians to make them benefit from the fundamental rights. Within the framework of the Foreigners and International Protection Law No. 6458 dated 2013 (YUKK) and the Temporary Protection Regulations that entered into force in 2014, significant steps have been taken in both local and central areas from education to health, from employment to adaptation process.

These public policies, which have been gained binding status with the legal process, have been turning point for meeting the needs of many Syrian refugees as well as the growing of consensus culture and the acceleration of the integration process. Although it has been discussed whether these steps are enough or not, Turkey became the second country after the United States in terms of international humanitarian assistance. In this framework; some public policies that have been applied for Syrian refugees since they came into Turkey are pointed out. Also, it is emphasized how these public policies should be developed for providing better conditions and creating consensus culture for Syrians who have evolved to permanence from temporary residency

Keywords: Refugee, Migration, Syria, Public Policies, Consensus.

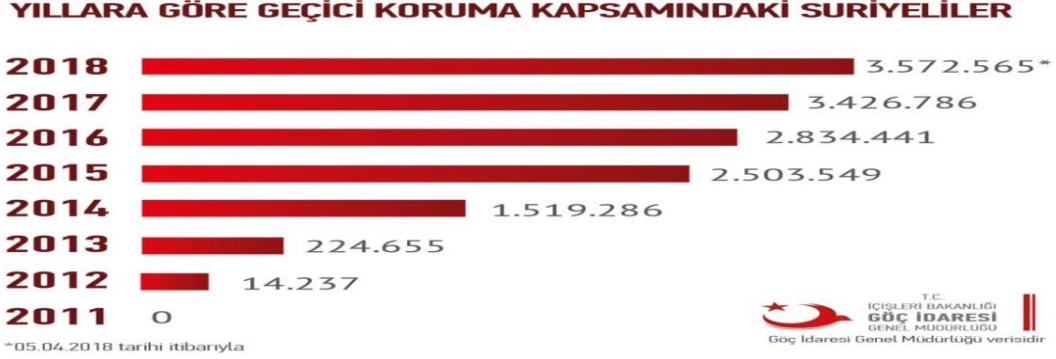
GİRİŞ

2010 yılının sonlarına doğru Tunus'ta işsiz bir gencin kendisini hükümet binasının önünde yakması ile ortaya çıkan Arap Baharı zamanla Lübnan, Yemen, Mısır ve Suriye gibi Ortadoğu ülkelerine de yayılarak adeta bir domino etkisi yaratmış, özgürlükçü düşünceler etrafında filizlenen muhalif hareketleri tetiklemiş ve diktatör rejimlerin halklar üzerindeki hegemonyasını kırmış veya zayıflatmıştır. Bu iç savaş en uzun Suriye'de sürmüş, Esad rejimi ile Özgür Suriye Ordusu ve diğer muhalif gruplar arasındaki mücadele sivil halkta korku, panik ve gelecek kaygısı yaratmıştır.

Yaratılan kaos ortamında can güvenliği endişesiyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan Suriyeliler, daha çok Lübnan, Ürdün ve Türkiye gibi ülkelere sığınmışlar, içlerinden bazıları ise bu ülkeleri transit geçiş güzergahı olarak kullanıp daha rahat yaşam koşulları veya istihdam olanakları için Avrupa'ya göç etmek istemişlerdir. Her ne kadar bu yolculuk özgürlük ve güvenlik arayışı gibi görünse de felaketlerle de sonuçlanmış, yüzlerce Suriyeli deniz yoluyla kaçmak isterken insan tacirlerinin elinde can vermiştir. 2015 yılında Bodrum sahilinden Yunan Adalarına geçmek isterken yaşanan Aylan bebek faciası, vatanlarını terk edip Avrupa'da huzur aramak için deniz yoluyla sonu bilinmez bir maceraya atılan, kıyıya vuran Suriyeli gerçeğini ortaya çıkarmıştır.

Türkiye de Suriyeli sığınmacı akınından en çok etkilenen ülkelerin başında gelmektedir. Türkiye, şu an için 3.5 milyondan fazla Suriyeliye kapılarını açmıştır. Nisan 2018 itibariyle ise toplam 3.572.565 kişi kayıt altına alınmıştır. Bunların 3.348.231'i "Geçici Barınma Merkezi" dışında, 224.334'ü ise Geçici Barınma merkezlerinde kalmaktadırlar. İl bazında bakıldığında ise 555.772 Suriyeli sığınmacı ile İstanbul ilk sırayı almakta, İstanbul'u 476.793 sığınmacı ile Şanlıurfa takip etmekte, 444.423 sığınmacı ile de Hatay 3. sırada gelmektedir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2018). Bu kadar fazla "Geçici Koruma" altına alınan Suriyelilerin bazı temel haklardan yararlanabilmeleri adına hükümet ve hükümete yardımcı organlar tarafından bir takım kamu politikaları geliştirmiştir. Eğitimden sağlığa, istihdamdan uyum sorununa kadar birçok konuda gerek yerel gerekse merkezi bazda Suriyeli sığınmacılara yönelik elzem adımlar atılmıştır.

Tablo: 1: Türkiye'deki Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Sığınmacılar

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2018

Atılan bu adımların ne kadar yeterli olup olmadığı tartışılrsa da, Suriyelilere yapılan harcamalarda rakamsal olarak Türkiye, ABD'den sonra en çok uluslararası insani yardım yapan ikinci ülke konumuna gelmiştir. Küresel İnsani Yardım 2017 Raporu'na göre, 2016 yılında 6 milyar ABD doları tutarında insani yardım yaparak (AFAD, 2017), ne kadar eli açık bir ülke olduğunu göstermiştir.

Bu çerçevede Suriyelilere yönelik kamu politikaları uygulanırken bir nevi onların ülkeye, kültüre ve Türk toplumuna uyum sağlamları, aynı zamanda Türk vatandaşların da Suriyelileri kabullenerek onlarla birlikte yaşama ve uzlaşma kültürünü geliştirmeleri amaçlanmıştır. Çalışmada entegrasyon sürecinin hızlanması ve birlikte yaşama kültürünün geliştirilebilmesi adına Türkiye'de yerelde ve merkezi olarak Suriyelilere uygulanan bazı kamu politikası örneklerine vurgu yapılacaktır.

1.UYUM KAVRAMI VE TÜRKİYE'DEKİ UYUM SÜRECİ

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından hazırlanan Göç terimleri sözlüğünde entegrasyon kelimesi, göçmenleri hem birey hem de grup olarak toplumun bir parçası kabul eden süreç olarak ifade eder. Kabul eden toplumların göçmenleri kabul etmeleri için gerekenler ülkelere göre farklılık göstermektedir. Entegrasyon, sadece tek bir grubun sorumluluğunda değildir. Hem göçmenlerin kendisi, hem de ev sahibi devlet, kurumlar ve toplumlar entegrasyondan sorumludur denilmektedir (Uluslararası Göç Örgütü, 2009: 17).

Sosyolog Friedrich Heckmann'a göre entegrasyon, "Yeni bir toplumsal grubun mevcut sosyal yapılar ile topluma kazandırılmaları, ayrıca bu süreçte yeni grubun içinde yaşadığı toplumun sosyo-ekonomik, yasal ve kültürel ilişkilerine nasıl ve ne şekilde dahil edileceğini ifade eder" (Heckmann, 2005: 2'den aktaran Haksever, 2014: 22)

Suriye iç savaşı sonrasında Türkiye'ye sığınan Suriyeliler ve Türkler arasında ortaya çıkan uyum sorunları da başta işsizlik, kamu hizmetlerinin yükünün artması, kira artışları vs ekonomik kaynaklı olmak üzere, etnik, kültürel ve dinsel farklılıklar, sosyal

haklardan mahrum kalma, mevcut önyargılar ve toplumsal ahlak yapısının değişmesi gibi durumlardan da kaynaklanmaktadır. Uyum sorunu yalnızca tek taraflı değil, çift taraflıdır. Gerek Türk toplumundan kaynaklı etno-merkezilik, işsizlik kaygısı ve sosyal haklardan mahrumiyet düşüncesi, gerekse Suriyelilerin zorunluluktan kaynaklı göçleri, dil sorunları, kapalı komün şeklinde yaşama istekleri ve emek sömürüsüne maruz kaldıklarını düşünmeleri uyum sorununun her iki toplumdan da kaynaklandığını, orta noktada henüz buluşamadığını göstermektedir

“Uyum” kavramı Türkiye’nin hukuki mevzuatına ilk kez 2013 yılında TBMM tarafından kabul edilen 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma yasasıyla girmiştir. Aynı yasa ile kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, yasanın öngördüğü birinci 5 yıllık Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı’nın hazırlık çalışmalarını Şubat 2016’dan yana ilgili Bakanlıklarla koordine etmektedir (TMK, 2018: 16).

Uyum süreci kapsamında ise hükümet ve hükümete bağlı kuruluşlar tarafından sığınmacıların yasal olarak korunup onlara yönelik bazı kamu politikalarının yürütülmesine dair hukuki adımlar atılmıştır. 11 Nisan 2013 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) olarak yürürlüğe giren kanuna göre; “ *Geçici Koruma, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirilmeye alınamayan yabancılara sağlanan korumayı ifade etmektedir*” (madde 91). Kanun kapsamında Türkiye’deki yabancılara bazı haklar ve izinler verilmiş, böylelikle terk ettikleri vatanlarında yeterince baskıya maruz kalmış bu sığınmacıların göç ettikleri ülkede kendilerini çaresiz hissetmemeleri ve müşkül durumda kalmamaları için yasal olarak korunmaları amaçlanmış ve bir takım kamu hizmeti almaları sağlanmıştır.

Akabinde ise Suriyelileri de kapsamına alan “Geçici Koruma Yönetmeliği”, 22 Ekim 2014 tarihli ve 29153 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik ile “Geçici Koruma”nın kapsamı, bu kapsamda değerlendirilecek kişilerin hak ve yükümlülükleri, kayıt süreci, ülkede kalışlarına ilişkin belirleyici kriterler, kişilere verilebilecek kamu hizmetleri gibi konular düzenlenmektedir.

2.SIĞINMACILARA YÖNELİK YASALAR KAPSAMINDA YÜRÜTÜLEN KAMU POLİTİKALARI

Sığınmacılara yönelik düzenlenen yasalar çerçevesinde bazı haklar ve kamu politikaları formüle edilmiştir. İkamet izni verilmesi, çalışma izni verilmesi, eğitim, sağlık, istihdam ve sosyal hizmetler gibi kamu politikaları, Suriyelilerin Türkiye’ye uyumlarını kolaylaştırmak ve “Açık Kapı Politikası” çerçevesinde Suriyelilere vicdani ve insani yardım sağlamak amacıyla yürütülmektedir.

2.1. İkamet İzni

Bu politikalardan ilki sığınmacılara ikamet izni verilmesidir. 6458 sayılı yasaya göre; “*Türkiye’de, vizenin veya vize muafiyetinin tanıdığı süreden ya da doksan günden fazla kalacak yabancıların ikamet izni almaları zorunludur. İkamet izni, altı ay içinde kullanılmaya başlanmadığında geçerliliğini kaybeder*” (madde 19).

2016 yılında 6458 sayılı YUKK'da ikamet iznine ilişkin bir takım değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede (Türkiye Göç Raporu, 2016: 38);

- Türkiye'de Bakanlar Kurulunca belirlenecek kapsam ve tutarda yatırım yapmak isteyen yabancı yatırımcılar ile eş ve çocuklarına en fazla beşer yıllık sürelerle kısa dönem ikamet izni düzenlenebilmesi imkanı getirilerek ülke ekonomisine katkı sağlayacak nitelikli yabancılara yönelik teşvik ve kolaylık sağlanması amaçlanmıştır.

- Kısa dönem ikamet izninin her defasında birer yıllık sürelerle verilebileceği düzenlemesi iki yıla, aile ikamet izninin her defasında iki yılı aşmayacak şekilde verilebileceği düzenlemesi üç yıla çıkarılmıştır.

Türkiye'de çeşitli ikamet izinleri ile bulunan yabancıların geçmiş yıllara ait sayıları incelendiğinde, 2016 yılında ikamet izni ile bulunanların sayısının 2015 yılına göre %9'luk bir artışla 461.217 olduğu görülmektedir (Türkiye Göç Raporu, 2016: 39).

2016 yılında Türkiye'de ikamet izni ile bulunan yabancıların ilk 10 ülke dağılımı incelendiğinde; Irak vatandaşları 55.983 kişi ile birinci, Suriye vatandaşları 48.738 kişi ile ikinci sırada yer almaktadır (Türkiye Göç Raporu, 2016: 39).

2.2. Çalışma İzni

6458 sayılı kanuna dayanan "Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmeliğe" göre, (Yayımlandığı R.Gazetenin Tarihi : 15/1/2016 No : 29594), "Çalışma izni ve çalışma izni muafiyeti başvurusu" başlıklı maddede; "Geçici koruma sağlanan yabancılar, geçici koruma kayıt tarihinden altı ay sonra çalışma izni almak için Bakanlığa başvuruda bulunabilir"(madde 5) ibaresi yer almaktadır. Yine aynı maddenin devamında;

(2) Çalışma izni başvuruları, geçici koruma sağlanan yabancıları çalıştıracak işveren tarafından e-Devlet Kapısı üzerinden yapılır.

(3) Bağımsız çalışma iznine başvurma hakkı olan geçici koruma sağlanan yabancılar kendi adına başvuru yapar.

(4) Mevsimlik tarım veya hayvancılık işlerinde çalışacak geçici koruma sağlanan yabancılar, çalışma izni muafiyeti kapsamındadır. Çalışma izni muafiyeti başvuruları, geçici koruma sağlanan il valiliğine yapılır. Bu başvurular, ilgili valilik tarafından Bakanlığa bildirilir (madde 5).

Yine 6458 sayılı kanuna dayanan "Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmeliğe" göre, çalışma izni verilecek kişilere istihdam kotası ayrılmıştır. Buna göre;

(1) Çalışma izni başvurularının değerlendirilmesinde, işyerinde çalışan Türk vatandaşı sayısı üzerinden sektör ve illere göre açık iş ve işe yerleştirmeler dikkate alınarak Bakanlıkça, geçici koruma sağlanan yabancı istihdamı kotası değişen oranlarda uygulanabilir. Üçüncü fıkraya hükmü saklı kalmak üzere, çalışma iznine başvuru yapılan işyerinde çalışan geçici koruma sağlanan yabancı sayısı, işyerinde çalışan Türk vatandaşı sayısının yüzde onunu geçemez.

(2) *Toplam çalışan sayısı ondan az olan işyerlerinde, en fazla bir geçici koruma sağlanan yabancının çalışmasına izin verilebilir (madde 8).*

Dolayısıyla çalışma iznine sahip Suriyeliler, işyerinde çalışan diğer Türk vatandaşların en fazla yüzde onu kadar olmalıdır. Mevcut sayısı 10'u geçmeyen küçük işyerlerinde ise en fazla 1 Suriyeli çalışabilmektedir.

Yönetmelikte Çalışma izni verilmesi, bildirim ve ücret konusunda ise şu noktalara değinilmiştir;

(1) *Başvurusu olumlu değerlendirilen yabancılara Bakanlık tarafından çalışma izni verilir ve bu durum İçişleri Bakanlığı ile işverene bildirilir (madde 9).*

(1) *Geçici koruma sağlanan yabancılara asgari ücretin altında ücret ödenemez (madde 10).*

2018 itibariyle 20.000'den fazla Suriyeli'ye çalışma izni verilmiştir. Suriyeliler, çalışma izni verilen yabancının % 24'ünü oluşturmuşlardır (TRT Haber, 2018).

2.3.Sağlık

Sağlık konusunda gerek yasal çerçevede bazı düzenlemeler yapılmış, gerekse AB tarafından finanse edilen bazı projeler yürütülerek elzem adımlar atılmıştır. Bu noktada Geçici Koruma Yönetmeliği çerçevesinde temel sağlık hizmetlerinin yürütülmesine dair düzenlemelere değinilmiş, Sıhhat Projesi kapsamında da verilen hizmetlere vurgu yapılmıştır.

2.3.1.Geçici Koruma Yönetmeliği'ndeki Sağlık Düzenlemeleri

Geçici Koruma yönetmeliğine istinaden 25/03/2015 tarihinde yürürlüğe konulan "Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar" adlı yönergede, 04/11/2015 tarihinde değişikliğe uğramış, bu çerçevede Suriyelilere sağlanacak sağlık hizmetlerinin genel çerçevesi belirlenmiştir. Buna göre aşağıda belirtilen sağlık hizmetleri geçici barınma merkezlerinin içinde ve dışında Sağlık Bakanlığının kontrolü ve sorumluluğunda yapılır veya yaptırılır (madde 27);

a) Sağlık hizmetlerini yürütmek üzere sürekli faaliyet gösterecek sağlık merkezleri kurulabilir. Sağlık merkezinin bulunması halinde, yeterli sayıda ambulans ve sağlık personeli bulundurulur

b) Temel ve acil sağlık hizmetleri ile bu kapsamdaki tedavi ve ilaçlardan hasta katılım payı alınmaz

Bu iki fıkraya göre yeterli sayıda sağlık merkezi, teknik ekipman ve personel bulundurma yetkisi Sağlık Bakanlığında olmak üzere, Suriyeliler için temel ve acil sağlık hizmetlerini de devlet karşılamaktadır.

İlk yönergede "Sağlık hizmetinden faydalanabilecekler" başlıklı hükümde şu kişilere vurgu yapılmıştır (madde 5):

(1) a) Kimlik kartı olan geçici korunanlar,

b) Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne henüz kaydı yapılmamış geçici korunanlar,

c) Sınırdan yaralı olarak geçen ve geçici koruma altında sayılanlar faydalanır.

(2) (Değişiklik: BO-04/11/2015-9648) Geçici koruma altındaki yabancıların tanı-tedavi işlemlerini yürüten sağlık hizmeti sunucularına MEDULA-Hastane Sisteminde yalnızca provizyon alınmak suretiyle işlem yapılacak olup hizmet kaydı, fatura kayıt ve dönem sonlandırma işlemleri yapılmayacaktır.

Bu değişiklik ile birlikte önceleri kayıt altına alınmamış Suriyelilerin yararlandığı ücretsiz sağlık hizmetleri, karışıklığı ve yığılmayı önlemek adına yalnızca provizyon alanlara sunulmaya başlanmıştır

Geçici korunanlara yönelik birinci basamak sağlık hizmetleri kapsamında (madde 8);

(1) a) (Değişiklik: 80-04/11/2015-9648) Bulaşıcı hastalık riskine karşı gerekli tarama ve aşılama yapılır. Sıtma, Tüberküloz, Leishmaniazis gibi benzeri hastalıkların tetkikleri Bakanlık laboratuvarınca ve gerekli görülmesi halinde söz konusu hastalıklar için belirlenmiş referans laboratuvarınca yapılarak bulaşıcı hastalıklara karşı her türlü önlem ve tedbir alınır.

b) Aşılama hizmeti; Genişletilmiş Bağışıklama Programı çerçevesinde belirlenen aşı takvimi ve ilgili diğer programlar doğrultusunda verilir.

c) Ülkemizdeki doğurganlık çağındaki kadınlara yönelik verilen kadın ve üreme sağlığı ile ilgili hizmetler geçici koruma altındaki kadınlara da aynı şekilde verilir.

Sağlık Hizmeti Bedellerinin Faturalandırılması Ve Ödenmesi konusunda şu değişiklikler öngörülmüştür (madde 9):

(1) (Değişiklik: BO-04J11J201S-9648) Geçici Koruma Kimlik Belgesi bulunan ancak SGK provizyonu alınamayan kişiler (*acil sağlık hizmetleri ile halk sağlığını tehlikeye düşürebilecek bulaşıcı ve salgın hastalık durumlarında birinci basamak sağlık hizmetlerin hariç olmak üzere*) ücretli hasta olarak değerlendirilir ve bu hastalara sunulan sağlık hizmetleri, SUT (Sağlık Uygulama Tebliği) hükümlerine göre hasta adına fatura edilir.

(3) (Değişiklik: BO-04/11/201S-9648) Bakanlığımız hastanelerinden özel hastanelere ve üniversite hastanelerine sevk edilen hastaların tedavi giderlerine ilişkin faturaların, hastayı sevk eden sağlık tesisi tarafından ödenmesi esastır. Özel hastaneler ve üniversite hastanelerince düzenlenen bu faturalar öncelikle, Genel Sekreterlikler bünyesinde kurulan "Birlik Fatura İnceleme Komisyonunca" incelenir.

Türkiye'de kayıtlı tüm Suriyelilere sağlık hizmetleri ve ilaçlar Sağlık Bakanlığı-AFAD işbirliği ile ücretsiz olarak sunulmaktadır. Bugüne dek Suriye ve Iraklı sığınmacıların tedavileri kapsamında 953.466 bin ameliyat gerçekleştirildi; 1.143.393 yatan hasta ve 25.919.750 milyon poliklinik hizmeti verilmiştir (AFAD, 2017). Nisan 2018 itibariyle ise 1.423.844 yatan hasta ve 34.501.808 poliklinik hizmeti verilmiş, 1.188.606 adet ameliyat gerçekleştirilmiştir. Yine Geçici Barınma Merkezlerinde çalışan 156 Türk doktor, 186 Türk sağlık personeli, 109 Suriyeli doktor ve 137 Suriyeli sağlık personeli vardır (AFAD, 2018).

2.3.2.Sihhat Projesi

Avrupa Birliği'nin (AB) finanse ettiği, Sağlık Bakanlığınca uygulanan Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin sağlık hizmetlerini geliştirme amaçlı "SIHHAT" projesi 2017 yılında başlatılmıştır. Projeye AB tarafından 300 milyon euroluk katkı sağlanarak, Türkiye'de geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere sunulan birinci ve ikinci basamak sağlık hizmetlerini güçlendirmeye yönelik sağlık uygulamaları gerçekleştirilmektedir. Bu proje kapsamında 3,2 milyon Suriyeliye birinci ve ikinci basamak sağlık hizmeti verilmesi amacıyla 790 göçmen sağlığı birimi, 26 mobil sağlık birimi ve 5 kanser tarama birimi hizmete sunulacaktır. Proje çerçevesinde 9 ilde 10 toplum ruh sağlığı merkezinin de hizmete sunulması amaçlanmıştır (TC Sağlık Bakanlığı, 2017).

Yine proje kapsamında 270 bin bebek ve kadının, D vitamini ve demir takviyeleriyle desteklenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca 600 bin Suriyeli erkek ve 750 bin Suriyeli kadına ulusal standartlara uygun aile planlaması materyalleri dağıtılacaktır (TC Sağlık Bakanlığı, 2017).

Bir diğer önemli husus ise hastalarla doktorlar arasındaki dil sorunun ortadan kaldırabilmek adına açılan göçmen sağlık birimlerine Suriyeli doktorlar ve hemşireler alınmaktadır (Deutsche Welle, 2017). Böylelikle Suriyelilerin hastalıkla ilgili şikâyetleri daha rahat anlaşılakta, tedaviler daha doğru ve hızlı şekilde yapılmaktadır. Ayrıca kendi ülkesinin doktorlarına tedavi olan Suriyeli vatandaşların kendilerini daha çok güvende hissetmeleri açısından da önemli bir uygulamadır. Bu uygulamanın getirdiği bir diğer sonuç ise mültecilere hizmet veren bu tür sağlık merkezlerinin, vatanlarını terk etmiş Suriyeli doktorlara ve sağlıkçılara istihdam kapısı açmasıdır. Türkiye'de uzmanlık belgeleri yanlarında olmadığı veya tıp eğitimleri Türkiye'deki sağlık sistemi tarafından tanınmadığı için görev yapamayan 1500 kişiye istihdam sağlanmıştır (Deutsche Welle, 2017).

2.4.Eğitim

Eğitim konusunda Türkiye, gerek ilkokul çağındaki gerekse üniversite lisans düzeyine gelmiş Suriyelilere bazı fırsatlar ve imkanlar sağlamıştır. Bu konuda, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Milli Eğitim Müdürlüğü, YÖK gibi kurumlar ve bunların yanı sıra bazı sivil toplum kuruluşları eğitim alanında bazı kamu politikaları uygulamalarına gitmişlerdir.

2.4.1.Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Bursları ve Kursları

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı koordinesinde ülkemizde geçici koruma altında bulunan Suriyelilere yönelik 2016 yılında uluslararası kuruluşlarla ortak ve ülkemiz kaynaklarından olmak üzere Üniversite Eğitimi Bursu ve Türkçe Dil Eğitimi destekleri sağlanmıştır. Bu çerçevede Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından koordine edilen Türkiye Bursları kapsamında Suriye uyruklu adaylara sağlanacak burslara uluslararası kaynaklardan istifade edilmesine karar verilmiş ve bu çerçevede uluslararası fonlardan sağlanan burs kontenjanları ile 2016 yılı için ön lisans, lisans ve yüksek lisans düzeyinde 1.275 öğrenciye burs sağlanmıştır (Türkiye Göç Raporu, 2016: 82) Destek Burs Programı kapsamında kabul edilen adaylara aylık 1200 TL ödeme yapılması öngörülmüştür.

Yine YTB tarafından ülkemizde geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin Yüksek Öğrenime devamlarını sağlamak üzere İleri Düzey Türkçe Eğitimi (TÖMER)

projesi yürütülmektedir. Başvuran adaylara A1 seviyesinde C1 seviyesine kadar eğitim verilerek TÖMER diplomaları almaları sağlanmaktadır (Türkiye Göç Raporu, 2016: 82).

2.4.2.Geçici Eğitim Merkezleri

Bir diğer konu ise ilkokul düzeyindeki öğrencilere uygulana eğitim politikalarıdır. Milli Eğitim Bakanlığı verilerine göre; ülkemizde kamp içi 31, kamp dışı 401 olmak üzere 432 geçici eğitim merkezi bulunmaktadır. Bu kampların illere göre dağılımı incelendiğinde Geçici Eğitim Merkezlerini en yoğun olduğu iller sırasıyla ; Hatay (120), İstanbul (66), Gaziantep (52) ve Şanlıurfa(43)'dir. Geçici Eğitim Merkezlerinde Suriyeliler kendi dilinde öğrenim görmektedir. Ayrıca haftalık 15 saat Türk öğretmenler tarafından Türkçe dersleri verilmektedir. Yoğun Türkçe dersleri Suriyeli öğrencilerin Türk eğitim sistemine dahil edilmesini ve uyum sürecinin hızlandırılmasını amaçlamaktadır (Türkiye Göç Raporu, 2016: s.82) 29 Mart 2017 itibariyle Milli Eğitim Bakanlığı verilerine göre, yürütülen eğitim hizmetleri kapsamında toplam 459.521 kişiye eğitim verilmiştir (Türkiye Göç Raporu, 2016: 82)

2.4.3.Unicef Projeleri

Tamamen gönüllü olarak verilen fonlarla desteklenen ve finansmanının üçte ikisini hükümetlerden, kalanını ise UNICEF Milli Komiteleri tarafından özel gruplardan ve bireylerden toplayan UNICEF, Suriyeli çocukların ve gençlerin ihtiyaçlarının karşılanması ve kendi potansiyellerini en yüksek düzeye çıkaracak araçlarla donatılmaları için uzun dönemli yatırımlar yapılmasını savunmaktadır. "Kayıp Kuşak Olmasın" stratejisi doğrultusunda UNICEF, geçici ikamette kalan ve kamp dışındaki Suriyeli mülteci çocukların eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik çalışmalar yapmaktadır (UNICEF, 2017). . Bu çerçevede UNICEF tarafından bugüne dek elde edilen bazı önemli sonuçlar şunlardır (UNICEF, 2017):

- Suriyeli ve Türkiyeli olmak üzere yaklaşık 655.150 çocuğa okul çantası ve kırtasiye malzemesi dağıtılmıştır.
- Okuma yazmaya destek amacıyla kamplarda 21 kütüphane kurulmuştur
- Kamp dışında ve kamplarda 12.675 Suriyeli gönüllü öğretmene aylık teşvikler sağlanmıştır.

2.5. Ekonomik ve Sosyal Yardımlar

Sosyal hizmetler konusunda gerek hükümete bağlı kuruluşlar, gerek yerel kamu kurumları Suriyelilerin giyecek, rehabilitasyon, tercümanlık hizmeti gibi ihtiyaçlarını karşılamakta, ayrıca Kızılay başta olmak üzere bazı kurum ve kuruluşlar da Suriyeli sığınmacılara ekonomik yardım yapmaktadır. Bu yapılan yardımlar devlet tarafından finanse edilebildiği gibi AB ve BM tarafından da finanse edilebilmektedir.

2.5.1.İstanbul Politikalar Merkezi: Suriyeli Topluluklarla Etkileşim: İstanbul'daki Yerel Yönetimlerin Rolü Raporu

Belediyelerden bazılarında Suriyelilere dönük birimler ya da merkezler vardır. Esenyurt'ta Suriyeliler için belediyeye ait, Arapça bilen kişilerin hizmet verdiği bir irtibat bürosu bulunmaktadır. Büro, ihtiyaca göre Suriyelileri dil kurslarına ya da sağlık

hizmetlerine yönlendirmektedir. Şişli Belediyesi'nde "Göç Yardım Masası ve Merkezi" ya da kısaca "Mülteci Masası", Ekim 2015'te açılmıştır. Burada yalnızca Suriyelilerle değil, bölgedeki diğer yardıma muhtaç mülteci ve göçmen gruplarla da çalışan sosyologlar, sosyal görevliler ve psikologlar görev almaktadır (İstanbul Politikalar Merkezi, 2017: 14).

Eyüp Belediyesi Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü, ailelere yiyecek, giyecek ve ev eşyaları gibi yardımlarla destek olmaya çalışmaktadır. Ayrıca bu müdürlük, yılda bir kez olmak üzere doğal gaz faturalarını ödemekte güçlük çeken ailelere yardımda bulunur. Eyüp, Esenyurt ve Küçükçekmece Belediyeleri, bağışlanmış eski giysi ve mobilya gibi eşyaları Suriyelilere dağıtmaktadır. Hem Küçükçekmece hem de Sancaktepe, Suriyeli ve diğer mülteci grupları da dahil olmak üzere ihtiyacı olan herkese eşya bağışında bulunmaktadır (İstanbul Politikalar Merkezi, 2017: 14). Şişli ve Beyoğlu belediyelerinin ikisi de gönüllülerin öncülük ettiği ve muhtaç insanlar için bağışlanmış yiyecek, giyecek ve ev eşyası dağıtan Sosyal Market Vakfı ile çalışmaktadır (İstanbul Politikalar Merkezi, 2017: 16).

Avrupa yakasındaki Bağcılar ve Başakşehir ilçelerinde çok sayıda konut bulunması, Suriyelilere daha fazla barınma imkânı sunmaktadır (İstanbul Politikalar Merkezi, 2017: 15).Resmi bir uygulama olmamasına rağmen, örneğin bacağın kaybedilmesi ya da ölümcül hastalık gibi istisnai durumlarda hastane masraflarını Küçükçekmece Kaymakamlığı ödemektedir. Sultanbeyli Belediyesi, sağlık şikâyeti ile gelenleri hemen bölgedeki sağlık çalışanlarına yönlendirmektedir. Sultanbeyli Belediyesi kliniklerinde birkaç Suriyeli doktor da çalışmakta iken, hasta gerekli tedaviyi göremez ise daha kapsamlı sağlık kurumlarına sevk etmektedir (İstanbul Politikalar Merkezi, 2017: 15).

2.5.2.Kızılay Yardımları

Suriyelilere yönelik sosyal uyum bağlamında Kızılay, AFAD, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı gibi kurumların işbirliği ile başlatılan ve Avrupa Birliği tarafından finanse edilen "Kızılay Kart" uygulaması son 1 yılda 1 milyon kişi için uygulamaya geçirilmiştir. İçerisine her ay sonunda hanedeki her kişi başına 120 TL yüklenen Kızılay Kartlar ile belli ihtiyaçları karşılamak adına ATM'lerden para çekilebilir. Bu kartların temini için öncelik; tek başına yaşayan Suriyeli kadınlar, 60 yaş üstü Suriyeliler, dört veya daha fazla çocuğu olan Suriyeli aileler ve engellilere tanınmıştır (Kızılay, 2017).

Kızılay Kart'ın yanı sıra Türk Kızılayı, "Kentli Mültecilerin Desteklenmesi" projesi kapsamında sınır bölgelerinde yaşayan Suriyeliler başta olmak üzere İstanbul, Ankara, İzmir ve Bursa gibi Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı illerde de gıda ve battaniye yardımları yapmaktadır. Örneğin Kızılay, Hatay'ın Yayladağ ilçesinde Suriyelilere mobil ekmek fırın kurarak Suriyeliler için ekmek üretimine başlamıştır. Hayırseverlerin bağışladığı un ile günde 5 bin ekmek üretiminin gerçekleştiği mobil fırında talebe göre kapasite artırılmakta, 10 bin ekmek üretilebilmektedir (Kızılay, 2014).

2.5.3.Vatandaşlık Hizmetleri

Vatandaşlık konusunda ise hükümet tarafından son yıllarda bazı somut adımlar atılmıştır. Genel olarak son 10 yıl içinde Türk vatandaşlığına alınan Suriyeli sayısı yaklaşık 12 bin civarındadır. Bunlardan 6 bin 250'si anne ve babasından birisi Türk

vatandaşı olduğu için doğum itibarıyla vatandaşlık hakkını elde etmiş, 4 bin 500 civarında kişi ise Türk vatandaşıyla evlenme yoluyla bu hakkı bulmuş kişilerdir. Bin civarında da 5 yıldan fazla Türkiye'de geçerli bir ikametle ikametini sağlamış ve vatandaşı olmuş kişi vardır (CNN Türk, 2017).

Toplamda Suriyeli mülteci sayısı ise 12 bini geçerken, 2017 yılının son yarısında 7 bin Suriyeliye daha vatandaşlık yolu açılmıştır. Bunlar arasından da Geçici Eğitim Merkezleri'nde mültecilere eğitim veren öğretmenlere ve beyaz yakalı vasıflı Suriyelilere öncelik verilmesi kararı alınmıştır (Cumhuriyet, 2017). Başvurularını buldukları illerdeki Göç İdaresi Müdürlüklerine yapan Suriyeliler öncelikle mülakatlara çağırılmış, mülakatın ardından uzun süren güvenlik soruşturmasının ardından Suriyelilere vatandaşlık verilme aşaması tamamlanmıştır (Hürriyet, 2017).

2.5.4.Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Bünyesindeki Sosyal Yardımlar

6458 sayılı YUKK'un Uyum başlıklı 96. maddesi ile kamu kurum ve kuruluşlarının katkılarından da faydalanarak, yabancı kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak, ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve becerileri kazandırmak amaçlanmıştır. Bu kapsamda; Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü iş birliğinde Türkçe dil kursları, uyum kursları ve mesleki becerilerin yükseltilmesine yönelik kursların düzenlenmesi ve başarılı olanların belgelendirilmesi amacıyla 25 Nisan 2016 tarihinde bir işbirliği protokolü imzalanmıştır (Türkiye Göç Raporu, 2016: 94).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Uyum ve İletişim Daire Başkanlığı tarafından 81 ile yürütülen proje kapsamında göçmen çocuklar ile Türkiye'de yaşayan çocuklar arasında iletişimi kolaylaştırmak, göç konusuna farkındalık oluşturmak ve göçmen çocukların dil ve psiko-sosyal gelişimine katkı sağlamak üzere 6-11 yaş arasındaki çocukların kullanımı için uygun olabilecek MUYU seti hazırlanmıştır. Bu setlerin içerisinde, Türkçe, İngilizce ve Arapça dillerinde hikâye kitapları, boyama kitapları, resim defteri, boyama kalemleri ve kalem kutusu bulunmaktadır. Söz konusu MUYU setlerinden "Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Yardım İçin Türkiye'ye Destek Projesi" kapsamında 125.000 adet basılarak Genel Müdürlüğümüze teslimi gerçekleştirilmiştir (Türkiye Göç Raporu, 2016: 94).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü; kurulduğu günden bu yana İnsan Ticareti Mağduru Acil Yardım ve İhbar Hattı olarak hizmet veren 157 numarasını devralmış ve 20.08.2015 tarihinde Yabancılar İletişim Merkezi (YİMER) adını alan ihbar hattı yabancıların tüm soru ve sorunlarının çözüm merkezi haline getirmiştir. Başlangıçta Türkçe, İngilizce, Arapça ve Rusça dillerinde hizmet veren YİMER'e 1 Nisan 2016 tarihi itibarıyla Almanca ve Farsça dillerinin de eklenmesiyle yabancılara 6 dilde 7 gün 24 saat kesintisiz hizmet sunulmaktadır. 20 Ağustos 2015 – 15 Mayıs 2018 tarihleri arasında 282 bildirimde 8 bin 752 hayat kurtarılmıştır (YİMER, 2018).Yabancıların; vize, ikamet, uluslararası koruma, geçici koruma gibi Genel Müdürlüğümüzün görev alanına giren konularda sordukları tüm sorulara yanıt bulabilecekleri YİMER, insan ticareti mağdurlarına yönelik ihbar ve yardım hattı işlevini de sürdürmektedir. Bunun

dışında YİMER, acil yardıma ihtiyaç duyan yabancılara ilgili kolluk kuvvetleriyle koordineli şekilde yardım sağlamaktadır. Gereken durumlarda suçlara ve şiddete maruz kalan yabancılara kolluk birimleriyle temasa geçebilmesi adına dolaylı olarak tercüme hizmeti de sunmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Bakanlıklar, hükümete bağlı kuruluşlar ve yerel yönetimler tarafından bu güne dek eğitimden sağlığa, sosyal hizmetlerden istihdama kadar bir çok kamu politikası yürütülmüştür. Bu kamu politikaları gerek iç kaynaklar kullanılarak, gerek AB ve BM tarafından finanse edilerek uygulamaya geçirilmiştir. Yalnızca pratik olarak hayata geçirilmekle kalmayan kamu politikaları, meşruiyetin ve korumacılığın sağlanması adına “Geçici Koruma Yönetmeliği, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” gibi yasal mevzuatlarla da güçlendirilmiştir.

Şu an için 3.5 milyonu aşkın “Geçici Koruma altına alınan Suriyeli” vatandaş Türkiye’de yaşamaktadır. Suriye’de halen devam eden iç savaş ile birlikte bu sayı her geçen gün yükselmekte, dolayısıyla Suriyelileri ülkeye entegre edebilmek ve temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına ulusal ve uluslararası aktörlerin alacakları sorumluluklar da artmaktadır. Bu sebeple ortak olarak yürütülmesi gereken kamu politikaları sıklaştırılmalı, bu noktada hükümet, hükümete bağlı kuruluşlar, STK’lar ve yerel yönetimler daha koordineli bir şekilde adım atmalıdır. Bu noktada BM gibi uluslararası örgütlerle ilişkiler üst düzeyde tutulmalı, yurtdışından ayrılan bütçeler daha rasyonel kullanılmalıdır.

İstihdam konusu özellikle gerek Suriyelilerin emeklerinin sömürülmesinin önüne geçilmesi, gerekse nitelikli Suriyeli iş gücünün üretim sürecine katılabilmesi adına elzemdir. Bu çerçevede Suriyelilerin çalışma koşulları yasal mevzuatlarla iyileştirilmeli, Suriyeli çalıştıran firmalara yönelik denetimler sıklaştırılmalı ve nitelikli Suriyeli iş gücüne istihdam olanakları yaratılarak topluma kazandırılmalıdır.

Uyum konusundaki eylem planları geniş tutulmalıdır. Kamu politikaları yalnızca Suriyelilerin temel ihtiyaçlarını karşılamak üzerine değil, aynı zamanda toplumdaki Suriyeli ayrımcılığını yıkmak ve onları toplumla entegre düzeye getirmek, bütünleştirmek üzerine kurulmalıdır. Bu durum iki taraflı olarak ele alınmalı, toplumun huzurunu kaçıran Suriyelilere yönelik de bir denetim mekanizması geliştirilmelidir. Bu çerçevede nefret söylemleri, dilencilik ve şiddet, asparagas haberler gibi konularda yasal mevzuatlar hazırlanmalı ve ciddi olarak uygulamaya konulmalıdır. Her ne kadar Suriyeliler azınlık olarak görünseler de, uyum çift taraflı bir süreçtir, çoğunluğun da azınlığın da hatalı olduğu noktalar görmezden gelinmemeli, çatışma ve uyuşmazlıkların önüne geçmek için rasyonel politikalar oluşturulmalıdır.

KAYNAKLAR

2014/6883 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile 22.10.2014 tarih ve 29153 sayılı *Resmî Gazete*’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK). T.C. Resmi Gazete, No:28615, 11 Nisan 2013.

AFAD, (2018), "Geçici Barınma Merkezleri".

AFAD, (2017), "Suriyeli Sığınmacılara Yapılan Yardımlar Raporu".

CNN Türk, (2017), Son 10 yılda Türk vatandaşı olan Suriyeli sayısı açıklandı. <https://www.cnnturk.com/ekonomi/son-10-yilda-turk-vatandasi-olan-suriyeli-sayisi-aciklandi?page=4>, Erişim Tarihi: 14.02.2018.

Cumhuriyet, (2017), Suriyelilere vatandaşlık kutlamaları başladı. 7 bin Suriyeli için kararverildi. http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/817019/Suriyelilere_vatandaslik_kutlamalari_basladi..._7_bin_Suriyeli_icin_karar_verildi.html, Erişim Tarihi: 17.02.2018

DW, (2017), EU funds Turkish health centers to help Syrian refugees. <http://www.dw.com/en/eu-funds-turkish-health-centers-to-help-syrian-refugees/a-41362710>, Erişim Tarihi: 12.01.2018.

Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar, No:29153, Değişiklik: 04/11/2015.

Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik. No : 29594, Yayımlandığı R.Gazetenin Tarihi : 15/1/2016.

Geçici Koruma Yönetmeliği . T.C. Resmi Gazete, No: 29153, 22 Ekim 2014.

Göç İdaresi Genel müdürlüğü, (2018), Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler. http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik, Erişim Tarihi: 12.02.2018.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2016), "2016 Türkiye Göç Raporu".

Haksever, Ali, (2014), **Federal Almanya'da Göç ve Entegrasyon Politikaları**, Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı: Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü: Ankara: Türkiye.

Hürriyet, (2017), 7 bin Suriyeliye vatandaşlık geliyor. <http://www.hurriyet.com.tr/7-bin-suriyeliye-vatandaslik-geliyor-40514176>, Erişim Tarihi: 19.03.2018.

İstanbul Politikalar Merkezi, (2017), "Suriyeli Topluluklarla Etkileşim: İstanbul'daki Yerel Yönetimlerin Rolü Raporu".

KIZILAY, (2017), Suy Kriterleri, <http://kizilaykart-suy.org/TR/degerlendirme.html>, Erişim Tarihi: 15.02.2018.

Sağlık Bakanlığı, (2017), Suriyeli Sığınmacılar İçin Sıhhat Projesi. <https://www.saglik.gov.tr/TR,25460/suriyeli-siginmacilar-icin-sihhat-projesi.html>, Erişim Tarihi: 15.03.2018.

Türkiye Mülteci Konseyi, (2018), "Ayın Göç Tarihi Raporu", Sayı:8

Uluslararası Göç Örgütü, (2009), "Göç Terimleri Sözlüğü", 17.

Unicef, (2017), "Children of Syria Report", 2.